

25 anys d'il·lustració.

**Mercè Canela i
Rosamaria Budó.**

Directora i secretària de
redacció de *Cavall Fort*

Ens trobem una tarda de juliol a la seu del CljCAT amb quatre il·lustradors que pertanyen a quatre generacions: Maria Rius, Arnal Ballester, Mercè Canals i Riki Blanco. La conversa s'allarga gairebé tres hores i es toquen molts temes. Les opinions són diverses, però els quatre autors es mostren d'acord en molts punts. Aquí teniu un resum dels que ens han semblat més importants.

Primer de tot volem saber com han arribat al món de la il·lustració

Hi ha un tret comú entre tots quatre: a tots els agradava dibuixar des de petits. I encara un altre: cap d'ells no va arribar a la il·lustració com a primera opció professional, encara que les raons no van ser pas les mateixes.

La Maria Rius va fer mil coses lligades d'una manera o altra amb el món del dibuix: decorar porcellanes, estampats, nadales, jocs, puzles... Publica els seus primers llibres als quinze anys. Mentre estudia Belles Arts, l'Andreu Dòria, fundador de La Galera, li encarrega un llibre, i al darrere vindran noves col·laboracions i encàrrecs d'altres editorials. A banda d'això, comença a fer classes a l'Escola de la Dona, una activitat que mantindrà fins fa molt poc, que es va jubilar.

L'Arnal Ballester comença a dibuixar per a revistes d'humor gràfic als quinze anys. Als vint anys deixa tota activitat artística

i no hi torna fins als trenta quan, pare ja d'una nena, decideix que el que sap fer més bé és dibuixar. Fa un curs d'il·lustració i disseny a l'Escola Massana i comparteix estudi amb Joma, Montse Ginesta, Toni Batllori i Irene Bordoy. «De fet és culpa d'ells, d'una manera molt especial de la Montse Ginesta, que em dediqués a la il·lustració infantil durant uns anys.» Publica el seu primer llibre a La Magrana i a partir de llavors va publicant d'una manera regular, fins que fa tres anys decideix deixar d'il·lustrar llibres per a infants.

La Mercè Canals tenia clar que volia ser il·lustradora, però estudia ciències pures i es prepara per fer de traductora i intèrpret. Una companya de classe d'alemany, que era gra-

Obiols trenca tots els motllos del que es considera adient com a lectura per a adolescents amb un tigre tan inoblidable com oblidat. I el binomi Alcántara/Gusti aconsegueix una de les cotes més altes del seu treball conjunt.

1987

Taula rodona

maria rius . rosamaria budó . mercè canela . riki blanco . arnal ballester . mercè canals

fòloga, veient-la escriure li diu que no entén què hi fa, allà, que ella és artista. «Va ser com una mena d'àngel, perquè després va desaparèixer de classe i ja no la vaig veure més.» Llavors estudia Arts Aplicades a l'escola Pau Gargallo, de Badalona, on pot cursar l'assignatura d'il·lustració. Acabats els estudis, de seguida comença a editar. Des de fa quatre anys, fa classes a l'Escola de la Dona i actualment també a Eina.

En Riki Blanco, el més jove de tots quatre, dibuixava sense parar, però ni s'havia imaginat que dibuixar pogués ser una professió. Estudia Telecomunicacions, sense gens de convenciment. Es dedica una temporada a pintar i finalment estudia il·lustració a l'Escola Massana, on coneix l'Arnal. «Vaig parlar amb ell i li vaig dir que dibuixar, per a mi, era com respirar, o una cosa així.» Va publicar el seu primer llibre a La Galera, i més endavant va publicar un projecte completament seu a Itàlia, on va fer una estada.

La professionalització de l'il·lustrador està completament lligada al llibre infantil i al llibre escolar?

Les altres sortides professionals són principalment la premsa i la publicitat. Les possibilitats d'il·lustrar llibres per a adults són molt minses. A més et trobes que les portades dels llibres, que fins fa poc eren bàsicament il·lustrades, cada vegada es tracten més amb fotografies. En canvi, a països com França i Alemanya, o als Estats Units, hi ha una tradició de llibres il·lustrats per a adults. «Els països amb cultura», diu l'Arnal, «aprecien la imatge». «En canvi, els nous nats a la cultura la menystenen, perquè la consideren cosa de nens. I això també implica una mala comprensió del que és la il·lustració per a nens, que consideren de segona.» És un problema cultural, d'identificació de la imatge amb una cosa poc elaborada. «Està profundament arrelada la idea que tot el que porti imatge està destinat a un públic que té limitacions.»

També es constata un retrocés de la

il·lustració dins del llibre infantil. La concepció de la il·lustració només com un reforç del text, té tot un seguit de conseqüències. Hi ha moltes editorials que estan traient els dibuixos de segons quins llibres i, a la portada, hi posen fotografies, perquè als infants, a partir d'una certa edat, els fa vergonya llegir llibres il·lustrats. «Al mateix temps, però», constata l'Arnal, «aquests lectors mantenen una gran afició pels còmics». «No és veritat que els preadolescents i els adolescents perdin interès per la imatge: perden interès per una imatge infantilitzada, que no vol dir el mateix que infantil.»

Quina relació hi ha entre el text i la imatge? Quina relació hi hauria d'haver?

En Riki pensa que el llibre ha de ser una simbiosi entre el text i les imatges, i encara més si és un àlbum infantil en què la imatge té més pes que el text. A ell li ha passat d'haver d'il·lustrar algun text en què no passa res o passen coses que no s'explica

1988

Amb un abecedari rimat que va exhaurir els pressupostos d'edició de la Diputació de València; amb una biografia que consagra l'estil de qui esdevindrà un dels autors de major ressò popular i amb la incorporació autobiogràfica d'un dels grans autors catalans d'abans de la guerra, l'any 1988 relliga present i passat tant per al públic local com forà.

per què passen, i hi ha hagut d'interpretar, inventar, afegir elements, lluitar per canviar coses. Els altres autors també s'han trobat en situacions semblants. A banda d'aquests casos extrems, consideren que l'il·lustrador ha de fer la seva interpretació de la història, aportar-hi la seva visió. Els autors del text expliquen què passa, els de les il·lustracions expliquen com passa, hi afegeixen la càrrega emotiva que pot transmetre la imatge...

Potser hi ha dos casos diferents: un text excessivament esquemàtic i pobre, en què no passa gairebé res, que obliga l'il·lustrador gairebé a inventar-se la història; o un text molt obert, que pot donar peu a moltes interpretacions. En aquest segon cas, no seria millor que pogués haver-hi més comunicació entre l'autor del text i el de la il·lustració?

L'Arnal ens diu que fa anys que es va fer aquesta pregunta i té molt clar que no. Això només funciona amb tàndems que parteixen d'alguna afinitat personal. Si és l'editor qui ajunta un escriptor amb un il·lustrador, no va. Començant pel fet que es parteix d'un text preexistent i és molt difícil que l'autor del text estigui disposat a canviar-ne alguna cosa a partir d'un diàleg amb l'il·lustrador, o que renunciï a la seva visualització del text, cosa d'altra banda lògica. «Ara ens podrien donar un text a tots quatre», afegeix la Maria, «i cadascun de nosaltres l'il·lustraria diferent. I totes quatre il·lustracions serien igualment correctes».

Autor versus il·lustrador?

Una de les queixes que surten durant la nostra conversa és que sovint, encara, l'il·lustrador no és considerat autor d'una obra, ni tan sols en el cas d'un llibre en què el pes de la narrativa recau en les il·lustracions. L'autor continua sent l'escriptor, encara que només expliqui d'una manera molt esquemàtica una història. Aquest fet també es reflecteix a l'hora de signar contractes.

En el seu contracte, l'escriptor hi figurarà com «l'autor», mentre que l'il·lustrador es pot trobar signant contractes en què consti només com a «col·laborador». Això també pot tenir repercussions en els drets. «Jo m'he trobat editors que em diuen que no em poden donar més percentatge, perquè ja han donat un vuit per cent a l'escriptor!», explica la Mercè Canals.

Com veieu l'evolució de la professió en aquests vint-i-cinc anys?

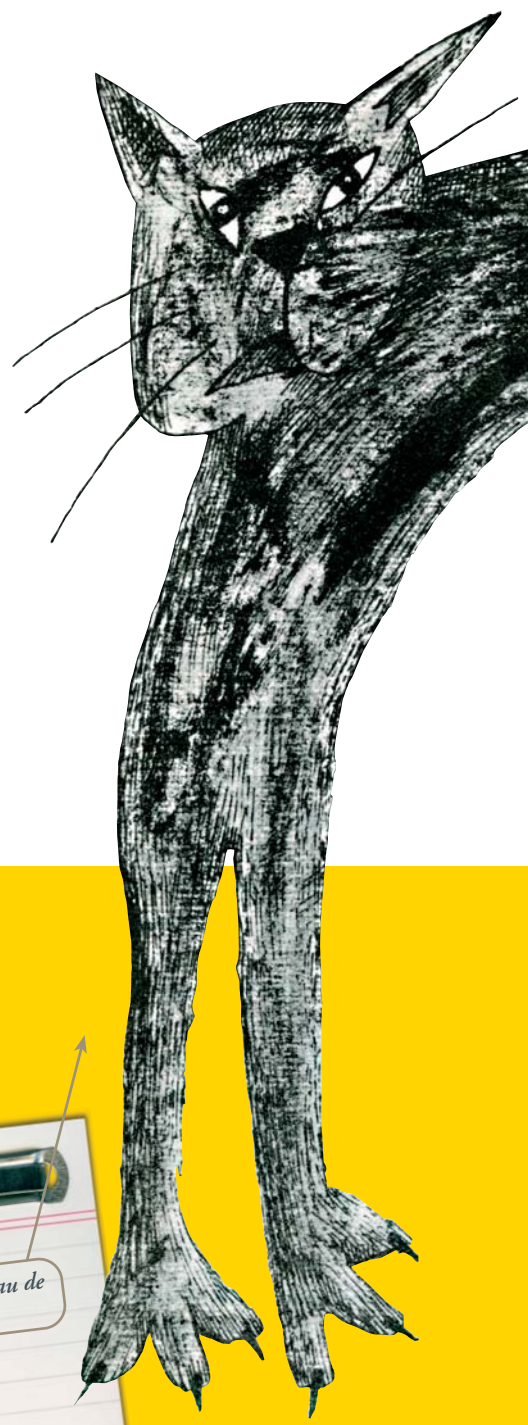
Tots quatre opinen que la qualitat de les editorials, en general, ha abaixat. Troben a faltar un interlocutor que tingui criteri i capacitat de decisió. «Jo recordo», diu la Mercè Canals, «que quan començava hi havia més diàleg, amb els editors». «Et feien un encàrrec, et trucaven, et concertaven una entrevista, t'explicaven el projecte, si t'interessava, si no... Sempre veies més o menys les mateixes persones. Ara són editors externs, molt joves, que no saben res: no saben qui ets tu, et fan un encàrrec per telèfon i entregues per mail. Llavors no saps si ha agradat, si no ha agradat...»

Per una altra banda, els llibres tenen un cicle de vida curtíssim, i això també repercuteix en el fet que els editors es preocupin poc de la seva promoció i difusió. És la mateixa maquinària editorial, i la quota de prestatge de les llibreries, que obliguen a produir sense parar i els porta a editar llibres en què no creuen. Per tant, no necessiten gent que sigui competent a l'hora de coordinar un producte (perquè els llibres són productes culturals, ara).

«En països com ara França o Alemanya», afegeix la Mercè Canals, «valoren més l'autor: li donen un any per fer un àlbum, li paguen 12.000 euros... Llavors, l'editor, com que li ha costat molt que es faci aquell llibre, també es preocupa molt que es vengui».

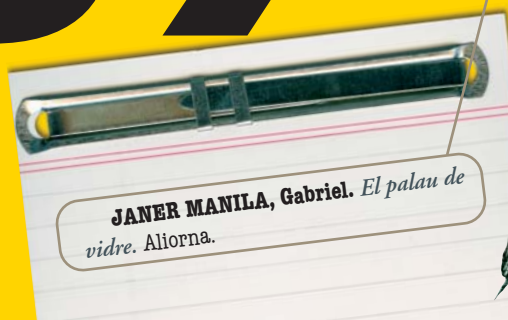
I les relacions contractuals amb les editorials, com han evolucionat, en aquests vint-i-cinc anys?

«S'ha passat de la selva dels anys vuitanta a un inici de civilització al principi dels anys noranta i, d'aquí, a la barbàrie actual», sentència l'Arnal. En els anys noranta hi va haver un cert bum que va permetre començar a consolidar algunes coses i avançar. Això és el que queda actualment: coses com ara que et tornin els originals o que es treballi amb un contracte signat. Però s'està retrocedint en molts aspectes: estan desapareixent les bestretes, s'estan reduint els drets... Hi ha un costum que s'està estenent cada cop més: pagar un percentatge de drets al coordinador editorial, una part dels ingressos del qual són a comissió. I aquesta comissió es resta dels drets que correspondrien a l'escriptor i a l'il·lustrador.

1989

Aquest any marca la que probablement sigui la més alta fita literària de Gabriel Janer Manila, qui ja abans havia estat guardonat nacional i internacionalment per la qualitat lírica de la seva narrativa juvenil.

En l'aspecte creatiu, com ha estat l'evolució en aquests vint-i-cinc anys?

Hi ha una sensació d'estancament, d'empobriment. Cada vegada més s'imposen els estereotips, i els catàlegs de la majoria d'editorials estan plens de llibres fets a fora. Hi ha molt poca obra feta per autors d'aquí. L'Arnal, però, vol matisar aquesta primera sensació tan negativa. «Penso que el nivell mitjà tant de qualitat de l'obra com segurament dels lectors, ha pujat. Però el que hi ha ara és una *aura de mediocritats*.» Per a ell hi ha dos moments molt importants en la il·lustració en el nostre país: el primer el protagonitzen la generació de la Maria Rius, la Fina Rifà, la Carme Solé... El segon té lloc al principi dels anys noranta, amb la

Montse Ginesta, en Joma, ell mateix... Són dos moments importants, perquè es crea llenguatge. En el primer cas, un llenguatge molt més plàstic, formalment molt elaborat; en el segon, s'introdueix un altre element: la comunicació. «Som gent que utilitza la imatge per narrar.» Actualment es barreja gent molt competent amb gent que no ho és tant. Però falten autors que aportin nous llenguatges. Ara comença a sortir gent que sembla que té coses a dir, però la sobreproducció de títols, la vida tan efímera dels llibres, fan gairebé impossible que la gent tingui temps d'estabilitzar-se, de madurar, de deixar un missatge clar... Per una altra banda, hi ha editorials que, sota una aparent modernitat, estan banalitzant la il·lustració, l'estan convertint de nou en un element decoratiu i prou.

Els circuits de difusió del llibre infantil passen fonamentalment per l'escola. Això us afecta?

«Home, hem passat d'una dictadura al políticament correcte», exclama l'Arnal, tot i que afegeix que no creu que la pressió perquè facis determinades coses sigui espectacular. Però tots ells constaten que en els llibres de text hi ha unes determinades instruccions. I tots ells poden explicar anècdotes de diversos casos, protagonitzats personalment o per altres companys de la professió, en què s'han vist obligats a canviar alguna il·lustració per raons diverses. La Maria recorda que una vegada, anys enrere, li van tornar un dibuix perquè hi havia dibuixat un home rentant plats. Però l'Arnal apunta que ara, segons com, es peca del contrari. «De vegades et trobes amb textos que evoquen determinats ambients amb els rols corresponents, i llavors el que no pots fer es dibuixar-hi elements que no lliguen.» La sensació, un cop més, és que molts cops falta criteri per part dels editors per distingir el que és llibre de text del llibre de creació. I com que el llibre de creació també tindrà una utilitat dins del programa docent, se li acaben aplicant les mateixes

fórmules i restriccions que al llibre de text. No creu, però, que això ho expliqui tot: el problema és més complex, hi ha una hipocresia social, una moral que s'està formant, que va calant, i més que una censura directa dels editors, el que és produït actualment és una autocensura dels mateixos il·lustradors. «Inconscientment saps que allò no t'ho voldran i ja no ho fas.»

Per acabar: com la veieu, la feina d'il·lustrador en el nostre país, avui?

La Mercè Canals no ens pot contestar perquè ha hagut de marxar.

«Cada època té les seves coses, bones i dolentes», diu la Maria. «Quan nosaltres vam començar érem pocs, hi havia poques editorials, s'editaven pocs llibres, es pagava molt poc, no signaves contractes, no et tornaven les il·lustracions... Els editors et tractaven amb més familiaritat, però sovint les condicions no eren bones. Els que s'hi posin ara tindran unes facilitats que jo no vaig tenir, però també tindran uns altres inconvenients.» L'Arnal és optimista, malgrat tot el que s'ha dit. No espera gran cosa dels circuits establerts, de la indústria editorial, que troba que és regressiva i que està ofegant la creativitat. En canvi, al mateix temps hi ha gent jove molt creativa, que s'autoedita, que genera coses noves, i aquestes coses acabaran aflorant. «Estem en un moment en què el món editorial canviarà molt, haurà de canviar per força.»

En Riki creu que hi haurà una separació «una mena d'esquizofrènia» entre les feines que faci l'il·lustrador per sobreviure i els treballs més personals, d'autoedició. «En això sí que hi confio molt. Crec que realment es tendeix a una cultura gràfica, visual, a ampliar el públic lector i el creador.» Però li costa molt ser optimista sobre les possibilitats reals de professionalització, de poder viure normalment de la feina d'il·lustrador. «Ara, de moment, vaig tirant d'esperances i d'il·lusions.»

Amb l'inici de la dècada dels noranta ja es pot observar la tendència editorial a repescar èxits anteriors (és el cas de la col·lecció «Nana Bunilda») o assentar les bases per a propers *best-sellers*, a partir de dietaris adolescents sincers i versemblants.

1990

